

ТЕМА 7

Держава як інститут політичної системи

ПЛАН:

- 1. Особливості держави як політичної організації.**
- 2. Форми державного правління.**
- 3. Форми державного устрою.**

Теорії походження держави:

- **Теологічна** теорія (представники – ідеологи релігій Стародавнього Сходу, католицької церкви, ісламу).
- **Патріархальна** теорія (представники – Аристотель, Конфуцій).
- **Договірна теорія походження держави** (представники – Дж. Локк, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо та ін.).
- **Соціально-економічна** теорія (представники – Платон, К.Маркс, Ф. Енгельс, В.Ленін).
- **Органічна** теорія (представники – Т.Спенсер).
- **Психологічна** теорія (представники – Л. Петражицький, Дж. Фрезер).
- Теорією **завоювання (насильства)** (представники – Л.Гумплович, К. Каутський).

Ознаки держави:

- *Наявність особливої публічної влади.*
- *Територіальна організація населення.*
- *Організація суспільного життя на основі права.*
- *Державний суверенітет.*
- *Моральне право на стягнення податків і зборів з населення.*

Держава – це універсальна політична організація, що здійснює владу в інтересах людей на даній території, і регулює їхні взаємини за допомогою правових норм.

Функції держави

внутрішні

→ Політична

→ Економічна

→ Соціальна

→ Правова

→ Освітня

→ Культурно-виховна

зовнішні

→ Оборона країни

→ Взаємовигідне
співробітництво

Форма правління – це спосіб організації верховної державної влади, принципи взаємин її органів, ступінь участі населення в їхньому формуванні.

Верховною державною владою є: **глава держави** (монарх або президент), **законодавчий орган** (парламент), **виконавчий орган** (уряд).

Залежно від позиції глави держави прийнято розрізняти дві основні форми правління – **монархію й республіку**.

Монархія – це форма правління, при якій влада повністю або частково зосереджена в руках одноособового глави держави – монарха (короля, царя, шаха, імператора й т.д.).

Ознаки монархії:

- вища влада (влада монарха) передається у спадщину;
- здійснюється безстроково;
- не залежить від волі виборців.

Розрізняють монархію ***абсолютну й конституційну.***

***Конституційна монархія умовно
підрозділяється на дуалістичну й
парламентську.***

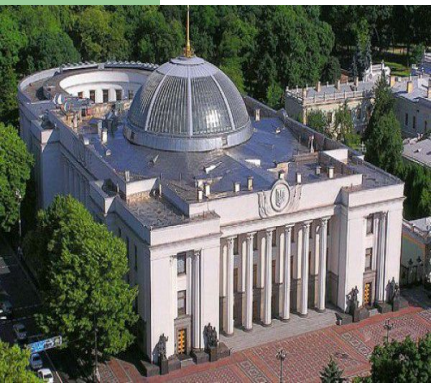

Республіка — це форма правління, при якій верховна державна влада здійснюється виборними органами, що обираються населенням на певний термін.

Ознаки республіки:

- виборність влади;
- виборність на певний термін;
- залежність влади від волі виборців.

Залежно від того, хто формує уряд, кому він підзвітний і підконтрольний, республіки поділяються на **президентські, парламентські й змішані.**

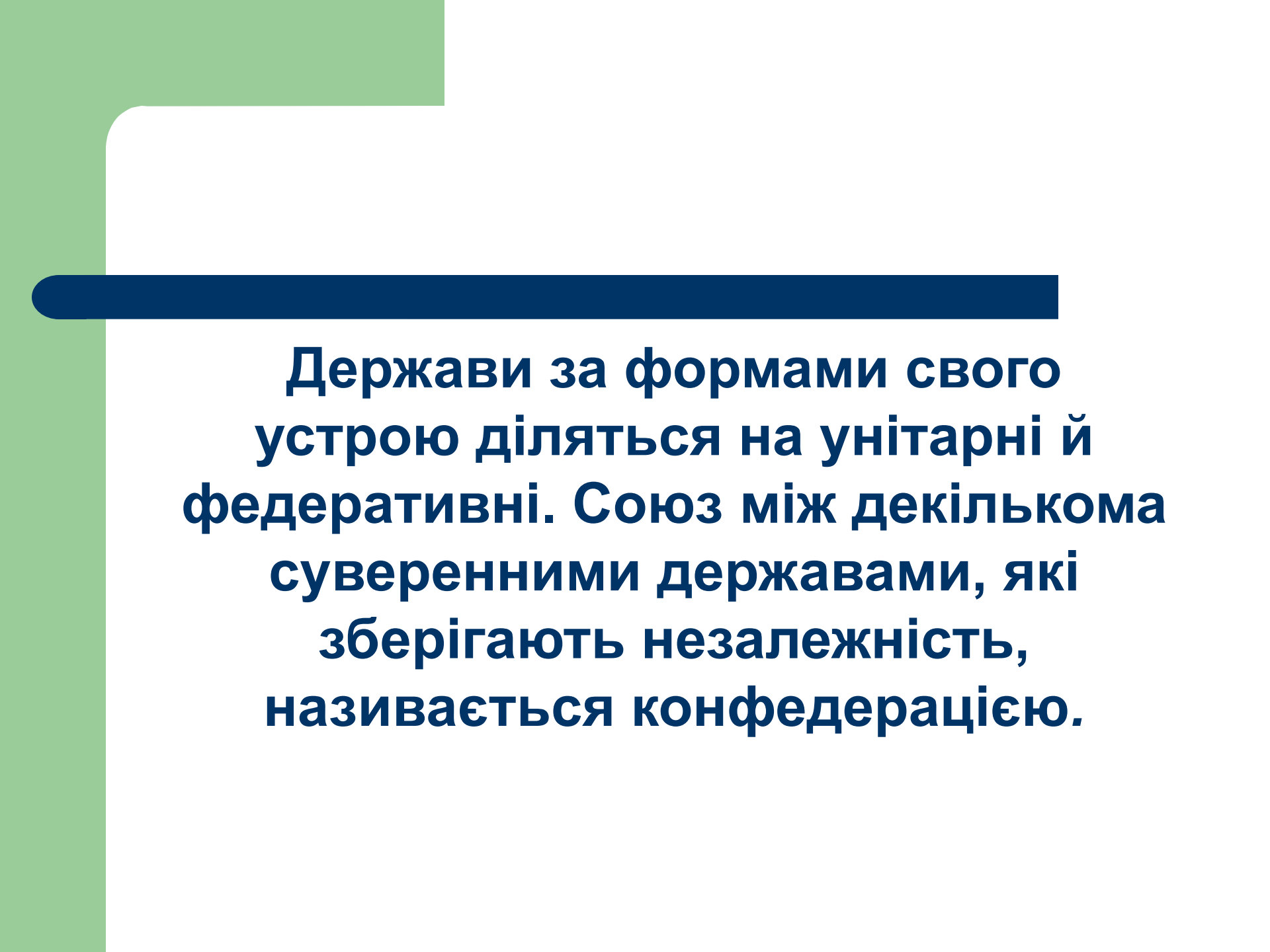
Характерні риси республіканської форми державного правління

Критерії форми правління	Президентська республіка	Парламентська республіка
Обсяг повноважень президента	Одночасно глава держави й глава уряду	Формально глава держави, але практично виконує представницькі функції
Порядок формування уряду	Уряд формується президентом незалежно від партійного складу парламенту	Уряд формується парламентом на партійних засадах
Відповідальність уряду	Відповідальність уряд несе перед президентом	Відповідальність уряд несе перед парламентом

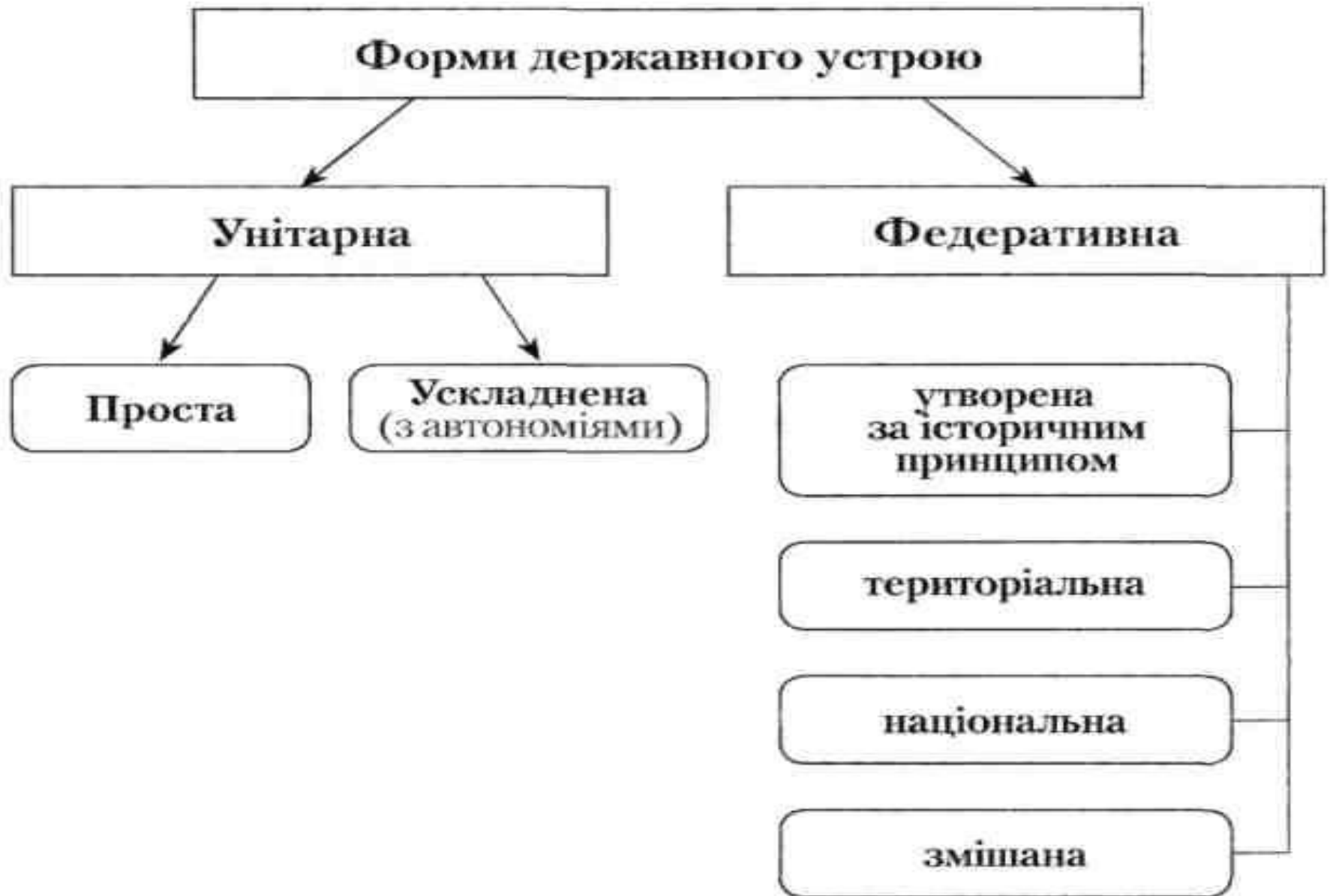
ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ

**Способи об'єднання населення
на території, зв'язок громадян
через політичні й
територіальні утворення з
державою тлумачить поняття
форма державного устрою.**

**Держави за формами свого
устрою діляться на унітарні й
федеративні. Союз між декількома
суверенними державами, які
зберігають незалежність,
називається конфедерацією.**

- **Унітарна держава – це проста, єдина держава, частини якої є адміністративно-територіальними одиницями й не мають ознак державного суверенітету.**
- **Федеративна держава – це складна, союзна держава, частини якої є державними утвореннями й мають певну політичну самостійність та інші ознаки державності.**
- **Конфедерація – це союз декількох суверенних держав, що об'єднуються для проведення єдиної політики в певних цілях.**

Унітарна держава

(проста, єдина)

Ознаки:

- єдині вищі органи влади;
- відсутні суверенні територіальні утворення;
- єдина система законодавства;
- єдині збройні сили і правоохоронні органи та їх управління;
- єдине громадянство;
- одноособове представництво в міжнародних взаємовідносинах.

- **Федеративні** держави мають у своєму складі самоврядні території (республіки, штати, землі, області, краї, кантони тощо). Ці території хоча і входять до складу єдиної союзної держави, проте мають досить значну автономію. їм притаманні деякі ознаки незалежних держав - власна конституція, парламенти, президент тощо.
- До федеративних держав належать переважно великі багатонаціональні держави - Росія, Бразилія, Індія, США, Нігерія, Канада та ін.

Порівняльна характеристика ознак унітарної, федеративної держави й конфедерації

ознаки	унітарна	федерація	конфедерація
Конституція	Єдина	Кожен суб'єкт федерації має свою конституцію, норми якої не повинні суперечити загальнофедеральній	У кожній держави своя конституція
Вищі органи влади	Єдина	Поряд з вищими федеральними органами існують вищі органи влади суб'єктів федерації	Центральна влада відсутня. Є спільні органи для координації дій при вирішенні певних проблем
Система права	Єдина	Суб'єкти федерації можуть мати свою правову систему, але при верховенстві федеральної	Відсутня єдина система права
Судова систем	Єдина	Суб'єкти федерації можуть мати свої судові системи, але при верховенстві федеральної	У кожної держави своя судова система
Громадянство	Єдина	Можливе подвійне громадянство	У кожної держави своє громадянство
Територія	Єдина	Складається з територій суб'єктів федерації	Єдина територія відсутня
Валюта	Єдина	Єдина	У кожної держави своя валюта, але є валюта для взаєморозрахунків

Типи країн світу

ДЕРЖАВИ І ТЕРИТОРІЇ (≈ 240)

А. Суверенні держави (192), члени ООН – 191

1. Високорозвинені країни (40)

1.1. Країни “великої сімки” (головні країни) (7)

1.2. Малі індустріально розвинені країни Європи (15)

1.3. Переселенські країни (4)

1.4. Країни середнього рівня розвитку (14)

2. Країни, що розвиваються (≈ 130)

2.1. “Нові індустріальні країни” (НІК)

2.2. Нафтодобувні країни

2.3. “Дрібні острови”

2.4. Країни середніх можливостей (>60)

2.5. Найменш розвинені країни (54)

3. Країни з перехідною економікою (20)

4. Країни з плановою економікою (4)

Б. Залежні території (колонії) (≈ 40)

Мають статус колоній (15)

Не мають офіційно колоніального статусу (>20)

		2.1
1	1.1	2.2
2	1.2	2.3
3	1.3	2.4
4	1.4	2.5
Б.	◀	▶

Соціально-економічна типологія держав

Високорозвинені
країни

Країни,
що розвиваються

Країни з перехідною
економікою

Країни планової
економіки